

Atodiad A

Aseiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

**Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus
Conwy a Sir Ddinbych
2022**

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Cynnwys

Cynnwys	2
Cyflwyniad	3
Rhestr o faterion / cyfleoedd	5
Beth sy'n wahanol?	5
Economi werdd	7
Cymunedau sy'n gydnerth yn wyneb newid hinsawdd a heriau byd-eang eraill	9
Amddiffyn bioamrywiaeth ac adnoddau naturiol	12
Addysg, uwchsgilio, gwaith ac incwm da	14
Sectorau economaidd cydnerth sy'n cynnal diwylliant, natur a threftadaeth	16
Teithio a thrafnidiaeth sy'n cefnogi lles ehangach	18
Seilwaith digidol dibynadwy, diogelwch ar-lein a phrofiadau rhithiol soffistigedig	19
Heneiddio a heneiddio'n dda	21
Trechu tlodi a lleihau anghydraddoldeb (y bwlch lles)	23
Mynd i'r afael ag anghydraddoldeb ym maes iechyd a lles	26
Cymunedau diogel a deniadol	30
Tai iach, sefydlog a fforddiadwy sy'n gallu gwrthsefyll newid hinsawdd	31
Ymdeimlad o le a hunaniaeth ddiwylliannol	33
Cefnogi plant a phobl ifanc i fod yn gydnerth fel y gallant ymdopi yn y dyfodol	34

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Cyflwyniad

Rydym wedi bod yn gweithio gyda phartneriaid ar draws Conwy, Sir Ddinbych ac yn rhanbarthol, ers mis Ionawr 2021, i adolygu ein hasesiad llesiant presennol, a gyhoeddwyd ar wefan Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Conwy a Sir Ddinbych. Bydd y crynodeb gweithredol hwn a'r saith crynodeb o nodau llesiant yn lle'r wybodaeth ar-lein ar hyn o bryd a chaiff ei chyhoeddi cyn bo hir ar gyfer ymgynghori.

Mae gennym oddeutu trigain o bynciau strategol gan gynnwys cludiant, gordewdra, sectorau economaidd allweddol, bioamrywiaeth, cydraddoldeb, y Gymraeg, trais domestig ac yn y blaen. Rydym hefyd wedi llunio proffiliau ardal ar gyfer y broydd bach yn y ddwy sir. Mae pob pwnc yn cynnwys dadansoddiad o'r sefyllfa sydd ohoni, sut mae hynny'n cymharu â'r gorffennol, sut olwg sydd ar y dyfodol, beth mae pobl wedi'i ddweud am y pwnc, yn ogystal â chwestiynau allweddol a meysydd ble mae angen mwy o waith ymchwil.

Rydym wedi rhoi'r un pwysau i'r gwahanol bethau a ddywedodd pobl wrthym, ac wedi dewis amlygu'r wybodaeth hon gydol yr asesiad.

Mae hwn wedi bod yn ddarn sylweddol o ymchwil. Mae llawer iawn o fanylion ac felly rydym wedi dewis crynhoi'r 60 pwnc yn saith crynodeb o nodau llesiant. Fodd bynnag, rydym yn ymwybodol bod llawer iawn o gymhlethdod ac weithiau tensiwn rhwng materion neu ar draws nodau, ac am y rheswm hwn rydym wedi darparu'r crynodeb gweithredol hwn, sy'n nodi 14 o faterion/cyfleoedd. Gobeithio y bydd y crynodeb gweithredol hwn yn eich cefnogi i symud o fan gyda llawer iawn o wybodaeth i allu gweld y cysylltiadau, y tensiynau, a'r cyfleoedd.

Ar hyn o bryd, nid yw'r Deyrnas Gyfunol wedi dechrau adfer yn iawn ar ôl Covid-19 eto ac rydym yn dal i weithio drwy ganlyniadau ymadael â'r Undeb Ewropeaidd. Mae'n bwysig cydnabod bod rhai dangosyddion ac ymchwil yn dangos problemau, yn enwedig felly oherwydd Covid-19, sy'n gwneud cynllunio ar adeg o ansicrwydd yn arbennig o anodd. Yn ogystal â hynny, yn ein hasesiad blaenorol o les amlygwyd amrywiaeth o fylchau yn y data ansoddol a meintiol yn lleol, yn enwedig felly ynglŷn â phobl â nodweddion a ddiogelir. Mae'r bylchau hynny'n dal i fodoli, ond mae'r asesiad lles hwn yn defnyddio data ac

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

ymchwil cenedlaethol i ddod i gasgliadau ynglŷn â pha fathau o anghydraddoldeb sydd ym Mwrdeistref Sirol Conwy a Sir Ddinbych, ac yn benodol pa fathau o anghydraddoldeb lles sy'n debygol o barhau. Byddwn yn adolygu ein dadansoddiadau i sicrhau eu bod yn adlewyrchu tueddiadau presennol ac yn y dyfodol pan fydd gwybodaeth newydd neu fwy dibynadwy ar gael.

Fel sefydliadau cyhoeddus sy'n delio â heriau ariannol, capasiti staff a heriau amgylcheddol, mae'n fwy hanfodol nag erioed ein bod yn canolbwyntio ein sylw ar y meysydd mwyaf allweddol, a bod y camau gweithredu a'r penderfyniadau a wnawn yn cael eu hategu gan ddadansoddiad data ac ymchwil sy'n dangos y bydd yr effaith yn effeithiol ac yn gwella canlyniadau i'n cymunedau ac ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol. Mae pandemig Covid-19 wedi tynnu sylw at bwysigrwydd data, gan godi ei broffil gyda rheolwyr y sector cyhoeddus ar bob lefel sydd wedi bod wrthi'n barhaus yn adolygu data ac addasu cynlluniau a phenderfyniadau yn unol â hynny. Mae'r bwletin newyddion rheolaidd a'r trafodaethau ystadegol hefyd wedi codi ymwybyddiaeth y cyhoedd o bwysigrwydd data.

Mae arnom angen gwrthrychedd a hyder yn ein cynlluniau, ac i sicrhau hynny, mae arnom angen gwybodaeth sy'n seiliedig ar dystiolaeth bendant a chadarn. Er mwyn manteisio ar botensial llawn data ac ymchwil, mae angen i sefydliad gael ei arwain gan wybodaeth, ac i'r perwyl hwn, mae angen trin data ac ymchwil fel ased sefydliadol strategol – fel pobl neu arian.

Mae gan gyrrff cyhoeddus gyfrifoldebau statudol i lunio asesiadau o anghenion. Mae nifer o asesiadau ar waith ar gyfer gofal cymdeithasol a lles, Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus, economaidd, amgylcheddol a chynllunio. Mae'r asesiadau'n amrywio o ôl troed sirol i ranbarthol a gallant gynnwys dyblygu/diffyg dull cydgysylltiedig o ran dadansoddiad strategol cyffredinol. Mae lefel yr adnoddau, y sgiliau a'r gallu i gyflwyno'r asesiadau yn amrywio'n sylweddol yn ôl y pwnc ac yn gyffredinol maent yn cael eu hariannu gan grantiau anghylchol a all gyfyngu'n sylweddol ar y gallu i ddenu arbenigwyr ymchwil. Rydym yn dal i wynebu cyfyngiadau yn ein gallu i ymchwilio ac ymgysylltu, ar lefelau lleol, isranbarthol a rhanbarthol ac mae hyn yn cyflwyno heriau ar draws nifer o feysydd.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Rhestr o faterion / cyfleoedd

1. [Economi werdd](#)
2. [Cymunedau sy'n gydnerth yn wyneb newid hinsawdd a heriau byd-eang eraill](#)
3. [Amddiffyn bioamrywiaeth ac adnoddau naturiol](#)
4. [Addysg, uwchsgilio, gwaith ac incwm da](#)
5. [Sectorau economaidd cydnerth sy'n cynnal diwylliant, natur a threftadaeth](#)
6. [Teithio a thrafnidiaeth sy'n cefnogi lles ehangach](#)
7. [Seilwaith digidol dibynadwy, diogelwch ar-lein a phrofiadau rhithiol soffistigedig](#)
8. [Heneiddio a heneiddio'n dda](#)
9. [Trechu tlodi a lleihau anghydraddoldeb \(y bwlch lles\)](#)
10. [Mynd i'r afael ag anghydraddoldeb ym maes iechyd a lles](#)
11. [Cymunedau diogel a deniadol](#)
12. [Tai iach, sefydlog a fforddiadwy sy'n gallu gwrthsefyll newid hinsawdd](#)
13. [Ymdeimlad o le a hunaniaeth ddiwylliannol](#)
14. [Cefnogi plant a phobl ifanc i fod yn gydnerth fel y gallant ymdopi yn y dyfodol](#)

Beth sy'n wahanol?

Cyhoeddwyd ein hasesiad lleol blaenorol o lesiant yn 2017. Yn unol â gofynion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, roedd yr asesiad yn edrych yn yr hirdymor ar dueddiadau a fyddai'n effeithio ar lesiant yn y dyfodol. Nid yw'n syndod bod llawer o'r tueddiadau hynny'n dal i fodoli. Fodd bynnag, mewn rhai achosion, mae profiad o effaith newid hinsawdd, Brexit a Covid-19, a'r ymateb byd-eang iddynt, wedi arwain at rai tueddiadau'n gwella neu'n gwaethygu. At hynny, mae'r fersiwn ddiweddaraf hon o'n hasesiad llesiant wedi darparu rhywfaint o dystiolaeth neu ddadansoddiadau newydd am dueddiadau a materion penodol.

I grynhoi:

- Mae effeithiau newid hinsawdd yn parhau i gael eu teimlo ar lefel byd-eang, Cymru ac awdurdodau lleol – mae ein hymatebion yn annhebygol o gefnogi'r gwaith o gyflawni targedau uchelgeisiol i ddatgarboneiddio a chefnogi adferiad natur.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

- Mae cyfleoedd cynyddol i roi hwb i'n sector twristiaeth, yn gysylltiedig â'n diwylliant unigryw a'n tirwedd naturiol, wrth i lai o bobl deithio dros y byd.
- Gallwn weld yn gliriach ddyfodol lle mae pobl sydd eisoes mewn perygl o dlodi ac anghydraddoldeb yn teimlo effeithiau negyddol newid hinsawdd, a hynny'n anghymesur.
- Mae Brexit, ac i ba raddau y gall ein heconomiâu a'n sectorau addasu i reolau newydd ynghylch mewnfario ac allfario, yn golygu ei bod yn anodd rhagweld yn hyderus y dyfodol mwyaf tebygol er enghraifft, ar gyfer amaethyddiaeth neu gynhyrchu bwyd. Gwyddom fod digon o gyfleoedd i sectorau addasu a ffynnu.
- Mae Covid-19 wedi cyflymu tueddiadau o ran darparu mwy o wasanaethau ar-lein a mwy o bobl yn gweithio gartref. Mae hyn wedi lleihau'r angen i deithio (gan ddileu rhwystrau teithio i rai pobl). Nid ydym yn siŵr sut y gallwn gydbwyso cyfleoedd a grëir gan wasanaethau ar-lein, sydd er enghraifft yn gallu dileu rhwystrau teithio, a sicrhau arbedion cost ar gyfer gwasanaethau, gyda'r heriau sy'n gysylltiedig ag ansawdd y gwasanaeth o safbwynt y defnyddiwr.
- Mae Covid-19 yn golygu bod anghydraddoldebau presennol yn waeth ac mae'n anodd rhagweld yr effeithiau hirdymor ar hyn o bryd. Er enghraifft, effaith cau ysgolion a chadw pellter cymdeithasol ar blant a phobl ifanc sy'n agored i niwed ac iechyd meddwl yn fwy cyffredinol.
- Gwelir bod gan dai gysylltiad cryf â lles personol (a'r ffactorau/gyrwyrr sy'n gallu gwella iechyd a lles, megis cyflogaeth).
- Bydd cyflogaeth (diweithdra uwch yn benodol) yn bryder allweddol yn y tymor byr o leiaf.

Y tro hwn, rydym hefyd wedi darparu mwy o ddadansoddiadau o 'fwlch llesiant' rhwng y rhai sy'n byw yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig a lleiaf difreintiedig yn y ddwy sir.

Gwyddom nad yw tueddiadau'n gwella, er gwaethaf ymdrechion i fynd i'r afael â thlodi ac anghydraddoldeb. Ceir darlun cliriach hefyd o'r heriau a wynebir gan bobl anabl, sy'n fwy tebygol o fod mewn perygl o fod dan anfantais ac sy'n tueddu i fod â lles personol is.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Economi werdd

Y sefyllfa yn awr a'r duedd i'r dyfodol

Mae'r heriau a'r cyfleoedd sy'n gysylltiedig ag **economi carbon isel** yn parhau i fod yn sylweddol iawn a bydd angen canolbwyntio ymdrechion **ar draws diwydiant, amaethyddiaeth a'r sector cyhoeddus**. Yn draddodiadol, mae twf economaidd wedi cael ei ystyried yn niweidiol i iechyd ein planed a phopeth byw, ac mae'r farn honno yn dal i gael ei harddel mewn rhai achosion.

"[A] green economy [is] one that results in improved human well-being and social equity, while significantly reducing environmental risks and ecological scarcities"¹

Mae hyn yn disgrifio economi gysylltiedig, adfywiol iawn sy'n llwyddo i dyfu ond nid ar draul lles y blaned a'r cymunedau sy'n byw arni. Mae sgiliau, technoleg, ynni, adeiladau, economi gylchol (lleihau, aildddefnyddio, ailgylchu), mentergarwch a lles cymunedol oll yn hollbwysig i economi werdd.

Mae gennym dargedau heriol iawn ar gyfer **lleihau allyriadau carbon** ac mae'r rhain yn gymwys i gyrff domestig, masnachol a'r sector cyhoeddus. Bydd hyd yn oed y cynlluniau gweithredu hinsawdd cenedlaethol mwyaf uchelgeisiol yn methu. Mae arnom angen **economi adfywiol**. Dylem ganolbwyntio ar y systemau craidd sy'n rhoi'r pwysau mwyaf ar ecosystemau (yn seiliedig ar **fwyd, ynni a thrafnidiaeth**). Bydd **technegau adeiladu cynaliadwy, dylunio i atal gwastraff a datgarboneiddio tai** yn hollbwysig a gallai'r datblygiadau hyn greu llawer o gyfleoedd **uwchsgilio**.

Disgwylir newidiadau i'r **sector amaethyddiaeth a bwyd**. Er enghraifft, mae cynhyrchu defaid yn debygol o ddod yn llai hyfyw yn economaidd, oherwydd newidiadau sy'n effeithio ar gael mynediad i'r farchnad a chyfyngiadau ar arian cyhoeddus. Mae rhai ymchwilwyr yn dadlau y bydd tir sy'n cael ei ddefnyddio i ffermio defaid yng Nghymru yn debygol iawn o

---

¹ UNEP (2011), 'Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication' (copi ymlaen llaw ar gael gan [Gwefan rhaglen amgylchedd y Cenhedloedd Unedig](#)).

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

gael ei drosi yn goedwigoedd.² Bydd gan y newidiadau hyn oblygiadau i'n hamaethyddiaeth, ein **cymuned** ffermio, ein hamgylchedd ac o bosibl ein **lles diwylliannol**, gan fod "digwyddiadau" sy'n gysylltiedig â bwyd yn cael eu cysylltu fwyfwy â chynhyrchu bwyd yn lleol. Mae'r cyfleoedd sy'n gysylltiedig â **ffermio carbon isel**, amaeth-bwyd a thwristiaeth, ffermio sy'n gyfeillgar i natur ac ati, yn niferus iawn.³

Mae addasu i newid hinsawdd yn dod â chyfleoedd a heriau economaidd hefyd drwy ddatblygu **technoleg newydd**. Datblygiadau ym maes cynhyrchu ynni adnewyddadwy a'r chwyldro digidol, er enghraifft. Bydd cadw cymaint â phosibl o'r budd yn lleol wrth ddatblygu a threfnu'r technolegau newydd hyn yn allweddol.

Mae ymdrechion pendant ar y gweill i **ddatgarboneiddio ein seilwaith trafndiaeth**, ond i'r bobl hynny nad oes ganddynt eu ceir eu hunain mae'r heriau yn parhau, a bydd heriau trafndiaeth yn parhau yn y tymor hir. Bydd meddwl am ddatblygu cynaliadwy yn awr yn hollbwysig er mwyn atal problemau i ddefnyddwyr ffyrdd yn y dyfodol. Mae'r system **drafnidiaeth** yn effeithio ar ecosystemau ac iechyd.

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Wrth i ni ymgysylltu â'r cyhoedd daeth yn amlwg eu bod am weld newidiadau arloesol i ddatgarboneiddio tai, trafndiaeth a mathau eraill o seilwaith i fynd i'r afael â newid hinsawdd. Yn benodol, mae pobl eisiau i geisiadau cynllunio ar gyfer tai ac ysgolion gynnwys gofynion gorfodol i ddarparu seilwaith amgylcheddol adnewyddadwy, sef, pypiau gwres a phaneli solar. Er mwyn gweithio tuag at ddatgarboneiddio ein seilwaith trafndiaeth, mae pobl wedi dweud wrthym eu bod am weld pwyntiau gwefru cerbydau trydan a mannau parcio ar draws y sir er mwyn annog pobl i droi at gerbydau trydan.

Yn ogystal â hyn, roedd llawer o bobl yn awyddus i weld newidiadau ym maes trafndiaeth gyhoeddus er mwyn bod yn fwy cyfeillgar i'r amgylchedd ac roeddynt yn dymuno gweld bysiau trydan yn cael eu darparu.

---

² Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru (2021). *Briffiad llesiant ac effaith Covid-19 a Brexit*.

³ Ar gael o [Wefan Uchelgais Gogledd Cymru](#)

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Mae pobl wedi dweud wrthym eu bod eisiau gweld rhagor o gyflogwyr 'gwyrdd' yn cael eu denu i gymunedau. Roedd cyflogwyr gwyrdd yn cael eu hystyried fel rhai sy'n gallu gwella marchnadoedd carbon isel cynaliadwy a chydnerth a chynnig cyfleoedd a sicrwydd swyddi yn y tymor hir. Mae rhai enghreifftiau yn cynnwys cyflogwyr sy'n gallu ailgylchu adnoddau lleol, ymgynghoriaethau busnes gwyrdd a chwmnïau ymchwil a datblygu ar gyfer technolegau gwyrdd arloesol. At hyn, mae pobl am weld pwyslais ar uwchsgilio a theilwra hyfforddiant ar gyfer y galw hwn.

Cyfeiriwyd hefyd at bwysigrwydd cael mynediad i ffynonellau bwyd a gynhyrchir yn lleol, yn enwedig mewn cymunedau gwledig. Roedd pobl am weld y maes hwn yn cael ei hyrwyddo mwy er mwyn cyfrannu at yr economi leol a lleihau milltiroedd bwyd o safbwynt carbon.

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhaglen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys bron i 100 o feysydd gweithgaredd penodol. Ymhlith y deg amcan llesiant mae ymrwymïadau i wneud y canlynol: "Adeiladu economi ar sail egwyddorion gwaith teg, cynaliadwyedd a diwydiannau a gwasanaethau'r dyfodol" ac "Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth inni ddatgarboneiddio cymaint â phosibl."

Cymunedau sy'n gydnerth yn wyneb newid hinsawdd a heriau byd-eang eraill

Y sefyllfa bresennol a'r duedd i'r dyfodol

Mae angen i Gymru ddefnyddio llai o ynni a chreu newid yn ymddygiad pobl i leihau'r defnydd o ynni, yn ogystal â chynyddu eu defnydd o **ynni adnewyddadwy a chynaliadwy**, gan leihau'r ddibyniaeth bresennol ar danwyddau ffosil niweidiol. Cymunedau cydnerth yw rhai sy'n gallu **addasu i newid** yn llwyddiannus.

Mae effeithiau **newid hinsawdd ac ecolegol** yn cael effaith anghymesur ar gymunedau tlotaf y byd, ac yma yng Nghonwy a Sir Ddinbych, mae rhai o'r cymunedau sy'n wynebu'r perygl mwyaf hefyd yn wynebu peryglon oherwydd ffactorau sy'n cael effaith negyddol ar les wrth i lefel y môr godi.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Mae mwy o waith i'w wneud o hyd i sicrhau bod gan bobl leoedd iach i fyw ynddynt, sydd wedi'u hamddiffyn rhag **perygl amgylcheddol** ar draws yr ardaloedd.⁴ Mae sicrhau bod cymunedau yn gydnerth er mwyn wynebu digwyddiadau tywydd eithafol, yn benodol **llifogydd a gwres eithafol**, yn heriau sylweddol. Mae pobl sy'n byw yn yr ardaloedd hynny a ddisgrifir fel rhai sy'n wynebu amddifadedd dwys hefyd yn **gymunedau sydd mewn perygl** o ddiodef llifogydd; gallant hefyd fod yn fwy tebygol o wynebu heriau eraill yn ymwneud â'u lles dros y degawd nesaf (tloedi bwyd, iechyd gwael, yn llai tebygol o gael budd o welliannau ynni). Yn fyr, mae newid hinsawdd yn fwy tebygol o gael effaith arnynt nag ar grwpiau a chymunedau mwy cyfoethog. Bydd yr effeithiau hyn sy'n gysylltiedig â newid hinsawdd yn arwain at gynnydd yn nifer yr eiddo, seilwaith a gwasanaethau allweddol fydd mewn perygl o ddiodef llifogydd o bob ffynhonnell. Gallai lleoedd nad oeddynt mewn perygl yn y gorffennol ddod yn agored i niwed a gallai rhai lleoedd sy'n wynebu perygl ar hyn o bryd wynebu rhagor o berygl. Mae disgwyl y bydd cynnydd yn y boblogaeth sydd mewn perygl o ddiodef llifogydd o ganlyniad i newidiadau mewn defnydd tir, trefoli a datblygu mewn ardaloedd isel.

Mae'r system fwyd fyd-eang yn cael effaith sylweddol iawn ar yr amgylchedd. Mae adroddiad IPBES y Cenhedloedd Unedig (2019) yn nodi mai dyma un o brif achosion yr argyfwng ym myd natur. Disgwylir y bydd newid hinsawdd yn cael effaith ar bedair colofn

---

⁴ Mae adroddiad gan Iechyd Cyhoeddus Cymru sy'n seiliedig ar waith ymchwil diweddar, sef 'Ymateb i Her Driphlyg Brexit, COVID-19 a Newid Hinsawdd i iechyd, llesiant a thegwch yng Nghymru', wedi dangos y gall newid hinsawdd gael effeithiau iechyd uniongyrchol ac anuniongyrchol ar Gymru, e.e. effaith llygredd aer ar glefydau resbiradol, digwyddiad gwres eithafol yn achosi marwolaethau cysylltiedig ac effaith ymddygiad ar iechyd, er enghraifft, deiet, math, teithio llesol ac alcohol. Hefyd, nid yw data sydd wedi asesu cydnerthedd ein cymunedau yn y ddwy ardal i wrthsefyll perygl hinsawdd ar gael ar hyn o bryd ac mae gweithredu yn y maes hwn wedi bod yn gyfyngedig i greu cynlluniau rheoli llifogydd cymunedol mewn rhai o'r cymunedau sy'n wynebu perygl.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

diogelwch bwyd – argaeledd bwyd, mynediad at fwyd, defnydd bwyd a sefydlogrwydd y cyflenwad bwyd. Mae hyn yn debygol o effeithio ar **dlodi bwyd**.

Bydd **paratoi ar gyfer pandemigau yn y dyfodol** (a chydnerthedd yn y dyfodol) yn thema i'w hystyried ar draws pob sector. Mae cwmpas a natur heriau'r dyfodol yn enfawr.

Er bod trefniadau rheoli yn eu lle neu yn yr arfaeth, ni ellir dileu'r perygl o lifogydd yn llwyr ac mae hyn y destun pryder yn benodol ar gyfer rhannau o afon Dyfrdwy, ardaloedd yn nhref Dinbych ac o amgylch Melin Brookhouse, llifogydd o afonydd Elwy, Clwyd a Clywedog yn effeithio ar Elwy a Rhuthun, ac ar hyd rhannau arfordirol Sir Ddinbych.

Yng Nghonwy, mae bron i 60% o boblogaeth y Sir yn byw mewn ardaloedd sydd mewn perygl o ddioddef llifogydd arfordirol ac mae cymunedau yn Nyffryn Conwy wedi dioddef yn sgil Storm Ciara yn ddiweddar.

Mae Cyngor Conwy yn buddsoddi mewn gwelliannau i'r amddiffynfeydd arfordirol rhwng Llanfairfechan a Bae Cinmel ar hyn o bryd er mwyn lleihau'r perygl o lifogydd yn y dyfodol. At hyn, mae cymunedau gwledig wedi elwa ar waith lliniaru llifogydd a gwblhawyd yn Llanrwst a Mochdre ac mae cynlluniau eraill ar y gweill ar gyfer Llansannan, Penmaenmawr, Dolwyddelan a Betws y coed.

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Mae pobl wedi dweud eu bod yn pryderu am oblygiadau newid hinsawdd ac maent wedi mynegi eu dymuniad i gael mwy o gefnogaeth a grym i fynd i'r afael â newid hinsawdd. Mae cymunedau a busnesau lleol eisiau chwarae mwy o ran i amddiffyn a pharchu'r amgylchedd.

Mae pobl yn gwerthfawrogi busnesau ffermio a bwyd lleol ac maent yn cael eu gweld yn hanfodol er mwyn i gymunedau aros yn gydnerth. Mae pobl yn awyddus i weld y sectorau hyn yn tyfu ac yn cyflogi rhagor o bobl drwy gynnwys cymunedau, cadw gwariant yn lleol a chefnogi newid hinsawdd drwy ddefnyddio ffynonellau lleol.

Mae pobl am weld dull rhagweithiol yn cael ei ddefnyddio wrth gynllunio a rhoi cymorth er mwyn atal llifogydd lleol mewn pentrefi a threfi yn hytrach na bod cymunedau yn gorfod ymateb pan fyddant yn wynebu'r problemau hyn. Cyfeiriwyd at yr angen i baratoi a

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

chynllunio ar gyfer argyfyngau wrth ystyried lle dylem leoli ysbytai, cartrefi gofal, ysgolion, diwydiant ac ardaloedd preswyl yn wyneb perygl llifogydd. Pwysleisiwyd pa mor bwysig yw sicrhau y gallwn gysylltu â'r ardaloedd a'r cyfleusterau pwysig hyn os bydd llifogydd yn effeithio arnynt.

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhaglen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys yr ymrwymadau canlynol: "Adeiladu economi ar sail egwyddorion gwaith teg, cynaliadwyedd a diwydiannau a gwasanaethau'r dyfodol"; "Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth inni ddatgarboneiddio cymaint â phosibl.", a "Gwneud ein dinasoedd, ein trefi a'n pentrefi yn lleoedd gwell fyth i fyw a gweithio ynddynt. Ymgorffori ein hymateb i'r argyfwng hinsawdd a natur ym mhopeth a wnawn."

Amddiffyn bioamrywiaeth ac adnoddau naturiol

Y sefyllfa bresennol a'r duedd i'r dyfodol

Mae'r cynnydd mewn tymheredd yn fyd-eang yn cael effaith ar ecoleg y byd. Mae'r sefyllfa hon yn waeth oherwydd bod maint ac ansawdd cynefinoedd yn dirywio yn sgil gweithgareddau **rheoli a datblygu tir anghynladwy** fel datgoedwigo a'r defnydd o blaleiddiaid. Mae amddiffyn yr amgylchedd naturiol yn her allweddol i'r **economi wledig** hefyd oherwydd rôl ffermwyr a thirfeddianwyr eraill i reoli'r amgylchedd.

Mae arnom angen economi sy'n **adfywio** ecosystemau ac sy'n ailgyflenwi adnoddau naturiol. Er mwyn sicrhau ein bod yn **Rheoli Adnoddau Naturiol yn Gynaliadwy** mae'n rhaid cael systemau cymdeithasol, economaidd ac ecosystemau iach, sy'n gweithredu'n dda. Nid ydym yn cyrraedd gofynion Rheoli Adnoddau Naturiol yn Gynaliadwy yng Nghymru eto, felly gallwn ddweud i sicrwydd nad ydynt yn cael eu bodloni ym Mwrdeistref Sirol Conwy a Sir Ddinbych hyd yma ychwaith.

Mae gan Gonwy a Sir Ddinbych **amrywiaeth hynod o gyfoethog o gynefinoedd, ond maent yn agored iawn i niwed**; mae'r rhain yn amrywio o glogwyni arfordirol a thraethau i ddyffrynnoedd cysgodol a rhostiroedd agored. Mae cadwraeth natur yr ardal yn fater pwysig iawn ac mae'r ardal yn cynnwys nifer o nodweddion pwysig fel calchbalmentydd,

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

coetiroedd, gwrychoedd, dolydd a phorfeydd, gwelyau cors, rhostiroedd, pyllau a chynefinoedd morydol.

Mae adfer natur yn allweddol er mwyn ailadeiladu gwydnwch ecolegol a chynnal y buddion a gawn o fyd natur. Mae'n rhaid cyflawni ein gwaith ailadeiladu yn gynt ac ar raddfa fwy os ydym am leihau effeithiau posibl yr argyfwng hinsawdd a natur.

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Mae pobl wedi dweud wrthym pa mor bwysig yw cael mynediad i'r ardaloedd gwyrdd a glas lleol sy'n ddiogel ac yn lân a chredir bod hyn yn rhan o hunaniaeth ein hardal. Maent yn dymuno gweld mwy o weithredu amgylcheddol ac yn croesawu mwy o fioamrywiaeth, gwaith cadwraeth a gwaith i amddiffyn natur mewn ardaloedd gwyrdd lleol, Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol a chymunedau.

Er bod galw mawr am dai, yr hyn mae llawer o bobl yn ei alw'n 'argyfwng tai', dywedodd pobl fod angen cymryd gofal wrth adeiladu ar dir gwyrdd os oes dewisiadau eraill ar gael. Ystyriaethau amgylcheddol sy'n ysgogi sylwadau o'r fath gan fod pobl yn gwerthfawrogi'r tir gwyrdd a'r bioamrywiaeth a ddaw yn ei sgil.

Mynegwyd pryderon ynglŷn â phroblemau sbwriel ar draws y sir sy'n gwneud i ardaloedd edrych yn afiach ac yn anniogel i gymunedau a bywyd gwylt. Yn ogystal â chynyddu nifer y biniau mewn ardaloedd gwledig, yn benodol biniau sy'n gwahanu gwastraff cyffredinol a gwastraff ailgylchu, roedd pobl hefyd yn dymuno gweld mwy o addysg a rhybuddion atgoffa yn cael eu rhoi i gymunedau er mwyn annog pobl i fod yn gyfrifol wrth waredu eu gwastraff. Mae pobl wedi mynegi pryderon ynglŷn â'r defnydd o blastig untro ac awydd i leihau deunydd pecynnu mewn siopau. Mae pobl ifanc mewn ysgolion wedi dweud wrthym sawl gwaith eu bod yn pryderu ynghylch y defnydd o blastigau untro mewn ysgolion.

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhaglen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys yr ymrwymïadau canlynol: "Adeiladu economi ar sail egwyddorion gwaith teg, cynaliadwyedd a diwydiannau a gwasanaethau'r dyfodol"; "Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth i ni ddatgarboneiddio cymaint â phosibl"; "Gwneud ein dinasoedd, ein trefi a'n pentrefi yn lleoedd gwell fyth i fyw a

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

gweithio ynddynt” ac “Ymgorffori ein hymateb i’r argyfwng hinsawdd a natur ym mhopeth a wnawn.”

Addysg, uwchsgilio, gwaith ac incwm da

Y sefyllfa yn awr a’r duedd i’r dyfodol

Mae lefel **sgiliau**’r boblogaeth oedran gweithio yn y ddwy sir wedi bod yn gwella’n raddol dros y blynyddoedd diwethaf. Mae dod o hyd i waith yn dal i fod yn anodd i’r rheini sydd allan o waith, ac mae’r her o wella sgiliau gweithluoedd y ddwy ardal fel y gallant ddod o hyd i swyddi sgiliau uchel/sy’n talu’n dda yn parhau. Bydd **datgarboneiddio** yn hollbwysig a gallai greu llawer o gyfleoedd uwchsgilio (yn enwedig mewn perthynas ag adeiladu a datgarboneiddio tai a’r sector ynni).

Ar draws y Deyrnas Unedig, amcangyfrifir bod **cyfradd gyflogaeth** pobl rhwng 16 a 64 oed wedi bod yn cynyddu’n raddol ers dechrau 2012, yn bennaf oherwydd cynnydd yng nghyfradd gyflogaeth menywod a chodi oedran Pensiwn Gwladol.⁵ Fodd bynnag, rhagwelir y bydd y **gyfradd ddiweithdra** yn aros yn uwch na’r lefelau a welwyd yn 2019 tan y flwyddyn 2024 o leiaf. Bydd rhagor o bobl ifanc yn gweithio mewn swyddi llai sicr, sy’n talu llai.

O ystyried ein rhagolygon o ran cyflogaeth, gallwn ddisgwyl gweld **cyfraddau hawlio budd-daliadau uwch** yn ystod y pum neu’r deng mlynedd nesaf ynghyd â **diweithdra**, ac wrth gyfuno hyn â phroblemau iechyd neu anabledd mae hyn yn debygol o gael effaith negyddol ar les personol. Mae Sir Ddinbych yn y trydydd safle o ran cyfradd **diweithdra pobl ifanc** o blith holl Awdurdodau Lleol Cymru (10.1% ym mis Gorffennaf 2021). Y gyfradd yng Nghonwy oedd 9.1% yn ystod yr un cyfnod.⁶ Mae’r broblem ar ei gwaethaf yn ward Gorllewin y Rhyl sy’n cyfrif am un rhan o bump o gyfanswm Sir Ddinbych.

---

⁵ Government Office for Science (2021). [Trend Deck](#)

⁶ ‘Claimant count by age - not seasonally adjusted (June 2021) – ONS Crown Copyright Reserved’ [o Nomis ar 16 Gorffennaf 2021]

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Mae **lefelau incwm cyffredinol aelwydydd** Conwy a Sir Ddinbych yn is na'r cyfartaledd cenedlaethol ac amcangyfrifir bod cyfran mwy o aelwydydd Conwy a Sir Ddinbych yn byw mewn **tlodi**. Mae tystiolaeth bod y lefel **tlodi mewn gwaith** yn uwch na'r cyfartaledd. Mae'r sefyllfa hon yn debygol o barhau am y pum neu'r deng mlynedd nesaf o leiaf.

Mae lefelau incwm yn ffactor allweddol yn y farchnad **dai** ac yn cael effaith ar ba mor fforddiadwy yw tai. Rydym wedi gweld gwendid yn y farchnad perchen-feddiannydd a mwy o ddibyniaeth ar lety rhent preifat.

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Mae pobl yn pryderu ynglŷn â'r economi leol ac maent am sicrhau bod cymorth ar gael i fusnesau bach a'r sector twristiaeth er mwyn i'r economi leol ffynnu a bod yn fwy cydnerth. Yn yr un modd, mae'r angen am ddarparu addysg, hyfforddiant a chymorth cyflogadwyedd digonol i bobl o bob lefel gweithgaredd economaidd wedi bod yn amlwg drwy gydol ein hymgysylltiad â'r cyhoedd. Eto i gyd, mae pobl wedi dweud wrthym bod angen rhoi blaenoriaeth i bobl ifanc wrth ddarparu cymorth o'r fath.

Yn ystod ein hymgysylltiad â phobl ifanc ac mewn ysgolion, mae pobl ifanc wedi dweud wrthym bod cael profiadau gwaith yn flaenoriaeth iddynt, a'u bod yn cael trafferth dod o hyd i gyfleoedd o'r fath ar hyn o bryd. Yn y dyfodol, maent yn rhagweld y byddant yn gallu defnyddio un llwyfan hygyrch lle bydd cyfleoedd yn cael eu hysbysebu gan nad ydynt yn aml yn gwybod ble i edrych amdanynt ar hyn o bryd.

Oherwydd natur dymhorol y farchnad lafur mewn rhai o'r trefi a phentrefi arfordirol a thwristaidd, mae pobl wedi dweud wrthym eu bod yn pryderu ynglŷn â'r diffyg swyddi gynaliadwy sydd ar gael. Credir bod angen denu mathau gwahanol o gyflogwyr preifat i'r sir i greu rhagor o swyddi a chefnogi'r economi leol. Ar y llaw arall, mae pobl yn cydnabod bod rhai sectorau yn wynebu problemau recriwtio ar hyn o bryd gan eu bod wedi dod yn llai deniadol e.e. gofal cymdeithasol a lletygarwch, ac maent am weld rhagor o gymorth a mesurau i wella sgiliau er mwyn mynd i'r afael â'r problemau hyn.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhaglen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys yr ymrwymïadau canlynol: “Parhau â’n rhaglen hirdymor o ddiwygio addysg, a sicrhau bod anghydraddoldebau addysgol yn lleihau a bod safonau’n codi. Diogelu, ailadeiladu a datblygu ein gwasanaethau ar gyfer pobl agored i niwed.”; “Adeiladu economi ar sail egwyddorion gwaith teg, cynaliadwyedd a diwydiannau a gwasanaethau’r dyfodol”; ac “Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth i ni ddatgarboneiddio cymaint â phosibl.”

Sectorau economaidd cydnerth sy’n cynnal diwylliant, natur a threftadaeth

Y sefyllfa yn awr a’r duedd i’r dyfodol

Mae gan newidiadau i **economiâu cenedlaethol a rhyngwladol** y potensial i gael effaith fawr ar ddwy ardal yr awdurdodau lleol a’u preswylwyr. Bydd hyn yn cael ei ystyried yn fwy manwl ar ôl i ymchwil Tueddiadau’r Dyfodol Llywodraeth Cymru gael ei ryddhau.

Yn y tymor canolig a’r tymor hir, rydym yn rhagweld y bydd yr effaith fwyaf i’w gweld ar **sectorau economaidd** sy’n dibynnu ar fewnforio ac allforio i’r UE – fel y sectorau amaethyddiaeth a bwyd, neu sectorau gweithgynhyrchu a dur er enghraifft. Bydd angen iddynt addasu er mwyn goroesi. Yng Nghonwy a Sir Ddinbych, gallai hyn gael effaith ar **gynhyrchu defaid, twristiaeth** a’r sector **dur** (y bobl a gyflogir yn y sector hwnnw). Gallai effaith Brexit ar yr **economi wledig** fod yn sylweddol iawn.

Mae gennym **sector cyhoeddus** mawr iawn ac mae’r sectorau **gofal cymdeithasol ac iechedd** o dan bwysau mawr iawn (ac yn wynebu galw cynyddol). Mae **twristiaeth** ac **amaethyddiaeth** hefyd yn sectorau strategol bwysig yn y ddwy sir. Yn aml, mae cyswllt annatod rhwng ein **heconomiâu** lleol â **mynegiant diwylliannol**, er enghraifft ffermio. Ar hyn o bryd, mae sawl sector ar draws y Deyrnas Unedig yn wynebu problemau recriwtio sy’n cael effaith ar ddarparu gwasanaethau ac yn achosi problemau cyflenwi. Mae effeithiau’r rhain ar dueddiadau yn y tymor canolig a’r tymor hir yn ansicr ar hyn o bryd.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Er bod y diwydiant **twristiaeth** lleol yn perfformio'n dda ar hyn o bryd, mae'n fregus. Gallai cynlluniau **adfywio a arweinir gan ddiwylliant/natur** gynnig cyfleoedd pwysig i gymunedau yng Nghonwy a Sir Ddinbych. Mae **diwydiannau diwylliannol a chreadigol** yn debygol o fod wrth galon adfywio, gan ddatblygu capasiti sectorau diwylliannol, creadigol, twristiaeth a lletygarwch y ddwy sir. Gall diwydiannau **digidol** gyfrannu at hyn. Mae'n bwysig nodi effaith bosibl twf mewn twristiaeth ar seilwaith, gan gynnwys tai.

Mae amaethyddiaeth, twristiaeth a lletygarwch yn sectorau allweddol ar draws y ddwy sir.

Yng Nghonwy, mae'n ymddangos mai'r sectorau a gafodd eu taro waethaf yn ystod Covid-10 oedd y sectorau twristiaeth a lletygarwch ac maent wedi bod yn cael trafferth recriwtio staff ers iddynt ailagor. Mae'r sector gofal (yn y ddwy sir) yn faes arall sy'n cael trafferth recriwtio staff erbyn hyn ac sy'n wynebu argyfwng.

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Mae digwyddiadau diwylliannol a chymunedol yn cael eu hystyried yn ffyrdd da o gysylltu pobl, gan harneisio'r ymdeimlad cynyddol o ysbryd cymunedol a dod â bywyd i'r trefi a phentrefi. Dywedodd pobl wrthym hefyd ei bod yn bwysig defnyddio, gwarchod a hyrwyddo ein safleoedd diwylliannol i gynyddu twristiaeth yn y siroedd. Mae twristiaeth yn cael ei hystyried yn gyswllt allweddol i gefnogi'r economi leol fel ei bod yn gallu wynebu heriau Covid-19 a Brexit. Mae pobl wedi pwysleisio pwysigrwydd yr iaith Gymraeg a sicrhau bod gwersi Cymraeg ar gael yn yr ysgolion ac yn y cymunedau.

Mae llawer o bryderon ynglŷn â'r economi leol ac mae pobl yn teimlo'n gryf iawn y dylid annog pobl i siopa'n lleol. Roedd parcio am ddim yn awgrym poblogaidd, ynghyd â chynnig bwyd ffres, lleol, fforddiadwy. Roedd pobl o'r farn bod angen rhoi mwy o gymorth i siopau a busnesau lleol ar y stryd fawr er mwyn eu helpu i oroesi a dod yn fwy deniadol. Mynegwyd pryderon ynglŷn â chyfradd trosiant uchel siopau'r stryd fawr a'r ffaith bod llawer o siopau yn wag. Roedd pobl eisiau gweld prif strydoedd yn cael eu cynnal yn well, ynghyd â siopau o ansawdd da.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhaglen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys yr ymrwymïadau canlynol: “Adeiladu economi ar sail egwyddorion gwaith teg, cynaliadwyedd a diwydiannau a gwasanaethau'r dyfodol”; “Bwrw ymlaen tuag at filiwn o siaradwyr Cymraeg, a galluogi twristiaeth, chwaraeon a'r celfyddydau i ffynnu.”; ac “Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth inni ddatgarboneiddio cymaint â phosibl.”

Teithio a thrafnidiaeth sy'n cefnogi lles ehangach

Y sefyllfa yn awr a'r duedd i'r dyfodol

Yn benodol **trafnidiaeth lanach a gwyrddach**. Bydd **capasiti ffyrdd** yn parhau i fod yn destun pryder. Mae effaith diffyg darpariaeth **trafnidiaeth gyhoeddus integredig** yn enwedig mewn cymunedau ymylol a gwledig yn parhau i fod yn heriol. Mae cysylltiadau pwysig â **thwristiaeth** (trafnidiaeth gynaliadwy, seilwaith gwefru cerbydau trydan a theithio llesol). Mae hyrwyddo llwybrau **teithio llesol** a llwybrau diogel i'r ysgol yn cael eu hystyried yn atebion pwysig. Bydd lefel perchnogaeth ceir yn parhau yn uwch na chyfartaledd y Deyrnas Unedig oherwydd daearyddiaeth y ddwy sir a materion yn ymwneud â thrafnidiaeth gyhoeddus integredig. Bydd sicrhau bod seilwaith ar gael i gefnogi'r newid i gerbydau allyriadau hynod o isel yn bwysig.

Bydd symud i ffwrdd o'r ddibyniaeth ar gerbydau preifat yn gofyn am newid o ran diwylliant diwylliannol neu **newid moddol**.

Mae pobl yn pryderu'n benodol am deithio llesol, traffig a'r defnydd o'r ffyrdd o amgylch Llanelwy a Llangollen.

Yng Nghonwy mae cynaliadwyedd llwybrau bysiau lleol yn destun pryder i drigolion lleol yn enwedig yn yr ardaloedd gwledig. Ers y pandemig mae pobl yn teimlo'n fwy pryderus ynglŷn â defnyddio trafnidiaeth gyhoeddus felly bydd hyn yn cael effaith ar ddod o hyd i swyddi/dal gafael ar swyddi.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Mynegwyd pryderon ynglŷn ag argaeledd a chynaliadwyedd trafndiaeth mewn gwaith ymgysylltu gyda'r cyhoedd a swyddogion yr asiantaethau cyhoeddus ym mhob sir. Daeth yr adborth hwn yn benodol gan bobl ifanc a phobl sy'n diffinio eu hunain fel aelodau o'r 'dosbarth gweithiol'.

Mae teithio llesol wedi bod ar frig yr agenda i'r cyhoedd gan eu bod eisiau gweld mwy o lwybrau cerdded a beicio i bentrefi a threfi cyfagos. Yn ogystal â gwella'r gwaith cynnal ar y llwybrau hyn, cyfeiriwyd at welliannau eraill fel rhagor o fannau i gloi/storio beiciau, rhagor o feinciau, tapiau dŵr, toiledau a gwell arwyddion. Ystyrir bod rhai o'r gwelliannau hyn yn annog pobl sydd fel arfer yn gyndyn i gerdded i wneud hynny ac yn galluogi pobl i siopa'n lleol a beicio i'r gwaith, gan gefnogi'r economi a'r amgylchedd ar yr un pryd.

Mae pobl wedi dweud wrthym eu bod eisiau gweld rhagor o bwyntiau gwefru cerbydau trydan a mannau parcio ar draws y sir er mwyn annog rhagor o bobl i droi at gerbydau trydan. At hyn, roedd pobl o'r farn bod angen cynnig dewisiadau trafndiaeth gyhoeddus sy'n fwy cyfeillgar i'r amgylchedd.

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhaglen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys yr ymrwymïadau canlynol: "Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth inni ddatgarboneiddio cymaint â phosibl.", a "Gwneud ein dinasoedd, ein trefi a'n pentrefi yn lleoedd gwell fyth i fyw a gweithio ynddynt. Ymgorffori ein hymateb i'r argyfwng hinsawdd a natur ym mhopeth a wnawn".

Seilwaith digidol dibynadwy, diogelwch ar-lein a phrofiadau rhithiol soffistigedig

Y sefyllfa yn awr a'r duedd i'r dyfodol

Mae'n debygol y bydd ardaloedd **daearyddol 'di-gyswllt'** yn parhau i fodoli ac y bydd gwelliannau yn yr ardaloedd hyn yn araf. Mae Conwy ymhlith y deg awdurdod lleol lle ceir y ddarpariaeth isaf gan yr holl weithredwyr ar gyfer gwasanaeth 4G yn yr awyr agored ar

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

draws y Deyrnas Unedig.⁷ Mae'n bosibl y byddwn yn gweld mwy o **dlodi data**. Mae diffyg darpariaeth yn tanseilio amcanion economaidd ac nid yw'n beth da mewn perthynas â thwristiaeth. Dros y pum neu'r deng mlynedd nesaf, gellid ystyried bod pobl sy'n derbyn gwasanaeth llai na 100 mbps yn cael eu 'gadael ar ôl'.

Yn y tymor hwy, bydd pobl yn chwilio am **brofiadau ar-lein/rhithrealiti soffistigedig** ar draws y byd, yn enwedig wrth i ni addasu i ganlyniadau newid hinsawdd. Bydd bod yn ddilys ac yn unigryw yn hollbwysig i wneud y profiadau hyn yn hwyliog, yn foddhaus ac yn werth chweil.

Mae **diogelwch ar-lein a chamwybodaeth** (*infodemics*) yn bryder i gymunedau a gwasanaethau ill dau.

Mae **rheoli data personol** yn debygol o barhau i fod yn fater mwy sensitif. Bydd pobl yn chwilio am wybodaeth gredadwy, ddibynadwy a thryloyw a bydd y gallu i ddod o hyd i'r wybodaeth honno ar unwaith yn werthfawr iawn. Bydd gwasanaethau cyhoeddus yn ceisio dod o hyd i ragor o ffyrdd newydd a gwell i gynnig eu gwasanaethau yn rhithiol.

Mae rhannau o Ddyffryn Dyfrdwy, y pentrefi i'r gorllewin a'r dwyrain o dref Dinbych ac ardaloedd gwledig Elwy mewn perygl mawr o gael eu gadael heb ddarpariaeth.

Fel y nodwyd mae problemau â'r ddarpariaeth yng Nghonwy ac mae rhai o'r pentrefi llai eisoes wedi cael eu gadael heb ddarpariaeth.

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Mae pobl wedi dweud wrthym pa mor bwysig yw cael mynediad at wasanaeth band eang da, yn enwedig ffeibr-llawn, oherwydd y symudiad i ddysgu a gweithio o'r cartref yn ystod y pandemig. Roedd eraill am sicrhau nad dulliau digidol yn unig a ddefnyddir i gysylltu â phobl yn y dyfodol gan fod cyfran o'r boblogaeth yn dal ddim yn defnyddio rhai llwyfannau ac mae'n bosibl na fyddant yn derbyn gwybodaeth bwysig.

---

⁷ OfCom. (2019). *Cysylltu'r Gwledydd. Adroddiad Cymru*. [Cysylltu'r Gwledydd 2019 \(ofcom.org.uk\)](https://www.ofcom.gov.uk/consult/condocs/cymru/cymru2019/cymru2019.pdf) Cyrchwyd 26 Gorffennaf 2021.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Byddai rhieni hefyd yn hoffi cymorth ym maes diogelwch ar-lein gan fod plant yn defnyddio'r rhyngwlad o oed iau ac ar gyfer amrywiaeth ehangach o weithgareddau.

Ar sail ein gwaith ymgysylltu â grwpiau nad ydynt yn aml yn cael eu clywed, dywedwyd wrthym fod allgáu digidol yn broblem i gymunedau lle mae anfantais ieithyddol, diwylliannol neu gymdeithasol yn bryder cyffredin. Mae pryderon hefyd nad yw rhai pobl yn teimlo'n gyfforddus ac yn hyderus i fynychu sesiynau ymgysylltu ar-lein oherwydd rhwystrau cymdeithasol neu ieithyddol.

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhadlen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys nifer o ymrwymadau ond nid yw'r un ohonynt yn cyfeirio'n benodol at seilwaith digidol, profiadau ar-lein neu ddiogelwch ar-lein. Fodd bynnag, mae'r rhaglen yn cynnwys yr ymrwymiad canlynol "Bwrw ymlaen tuag at filiwn o siaradwyr Cymraeg, a galluogi twristiaeth, chwaraeon a'r celfyddydau i ffynnu".

Heneiddio a heneiddio'n dda

Y sefyllfa yn awr a'r duedd i'r dyfodol

Mae ein poblogaeth yn dal i **heneiddio**. Mae'n bosibl y byddwn yn gweld rhai newidiadau o ganlyniad i Covid-19 ond mae'n rhy gynnar i ddweud eto (e.e. bydd pobl iau a theuluoedd yn cael eu denu i'r ardal, neu byddant yn penderfynu aros, ond gallai hyn arwain at godi prisiau tai).

Mae poblogaeth sy'n heneiddio yn debygol o arwain at gynnydd yn nifer y bobl sy'n wynebu **problemau yn gysylltiedig ag oedran**. Mae **disgwyliadau oes gwell** hefyd yn golygu bod pobl ag anghenion cymhleth yn byw'n hirach nag erioed o'r blaen, ac mae hyn yn rhywbeth i'w ddathlu fel llwyddiant gwelliannau ym maes iechyd a gofal cymdeithasol. Fodd bynnag, mae angen i ni sicrhau y gall gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol gynnal y cynnydd hwn yn y galw, ynghyd â darparu cymorth i ofalwyr di-dâl.

Mae cynaliadwyedd rhai gwasanaethau yn dibynnu ar gydnerthedd parhaus **gofalwyr di-dâl**: petai'n rhaid i bobl dalu am ofal yn hytrach na derbyn cymorth gan ofalwyr di-dâl, byddai hyn yn cael effaith sylweddol ar y sector gofal cymdeithasol ac iechyd.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Yn Sir Ddinbych, ardaloedd gwledig y sir ac yn enwedig Prestatyn, mae cyfraddau uchel iawn o bobl hŷn (dros 65 oed) gan olygu bod effaith salwch sy'n gysylltiedig ag oedran yn debygol o fod yn fwy amlwg yma nag mewn ardaloedd eraill.

Mae strwythur oedran poblogaeth Conwy yn hŷn nag un Cymru a Phrydain. Mae'r ganran o bobl dros 65 oed ar ei huchaf yn ardaloedd gogledd, canolbarth a dwyrain Sir Conwy. Mae'r ardal ddwyreiniol yn destun pryder penodol gan fod mwy o bobl hŷn yn byw mewn tai cymdeithasol ac mae hyn yn dangos nad ydynt mor gyfoethog. Mae ymchwil yn dangos y byddant yn dioddef mwy o afiechyd gan olygu y bydd angen mwy o adnoddau ar gyfer pobl hŷn o'r fath.

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Mae pobl wedi dweud wrthym eu bod yn dymuno gweld rhagor o gymorth i'r henoed. Yn benodol, maent o'r farn y dylai mwy o weithgareddau ganolbwyntio ar leihau unigedd ac y dylid cynnal gweithgareddau sy'n pontio'r cenedlaethau y dangoswyd eu bod yn gallu cael effaith gadarnhaol.

Mynegodd pobl eu cariad a'u hymrwymiad at grwpiau cymunedol wrth iddynt gysylltu cymunedau a phobl o bob oed. Mae pobl eisiau gweld mwy o gefnogaeth i sefydlu grwpiau o'r fath a sicrhau eu bod yn aros yn hyfyw drwy gael cyfleusterau addas a fforddiadwy.

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhaglen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys yr ymrwymadau canlynol: "Darparu gofal iechyd effeithiol, cynaliadwy ac o ansawdd uchel"; "Parhau â'n rhaglen hirdymor o ddiwygio addysg, a sicrhau bod anghydraddolebau addysgol yn lleihau a bod safonau'n codi". "Diogelu, ailadeiladu a datblygu ein gwasanaethau ar gyfer pobl agored i niwed"; ac "Adeiladu economi ar sail egwyddorion gwaith teg, cynaliadwyedd a diwydiannau a gwasanaethau'r dyfodol."

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Trechu tlodi a lleihau anghydraddoldeb (y bwlch lles)

Y sefyllfa yn awr a'r duedd i'r dyfodol

Mae'n ymddangos mai tlodi yw achos sylfaenol anghydraddoldeb lles. Yn benodol, y berthynas gysylltiedig â ffactorau fel iechyd gwael iawn, bod yn anabl, yn ddi-waith, diffyg addysg neu addysg sylfaenol iawn, bod yn sengl, wedi gwahanu, yn wŵr/gwraig weddw neu wedi ysgaru, rhentu neu bod yn ganol oed. Mae pobl sy'n byw yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig nid yn unig yn marw yn gynt, maent hefyd yn treulio llai o'u hoes mewn iechyd da. Er bod disgwyliad oes wedi cynyddu yn gyffredinol, nid yw'r bwlch rhwng yr amser y bydd pobl yn mwynhau iechyd da yn yr ardaloedd mwyaf a'r lleiaf difreintiedig yn dangos unrhyw arwydd ei fod wedi lleihau yn ystod y deng mlynedd diwethaf.

Mae gennym ardaloedd â chrynodebiadau uchel o **amddifadedd lluosog** gan gynnwys rhai rhannau o'r Rhyl a Dinbych Uchaf yn Sir Ddinbych; a rhai rhannau o Bensarn, Bae Colwyn, Llandudno a Llysfaen yn Sir Conwy. Er nad yw cydnerthedd hirdymor grwpiau â lles personol a rhagolygon llai ffafriol yn amlwg ar hyn o bryd, heb ymyrraeth, mae rhai cymunedau bach yn debygol o barhau i fyw â ffactorau sy'n gysylltiedig ag '**amddifadedd hirsefydlog**'. Mae Gorllewin y Rhyl 1, Gorllewin y Rhyl 2 a De Orllewin y Rhyl 2 wedi'u nodi gan Fynegai Amddifadedd Lluosog Cymru fel ardaloedd o amddifadedd 'hirsefydlog'.

Mae dirywiad economaidd yn debygol o gael yr effaith fwyaf ar y bobl fwyaf agored i niwed. Rydym yn disgwyl y bydd **anghydraddoldebau yn mynd yn waeth ("bwlch lles")** yn y tymor byr, y tymor canolig a'r tymor hwy. Disgwylir y bydd yr anghydraddoldebau hyn yn cynnwys: gwahaniaeth o ran canlyniadau addysg, sgiliau a chyflogaeth; poblogaeth hŷn mewn iechyd gwaeth ac iechyd a lles gwael yn gyffredinol. Mae problemau yn ymwneud â lles yn debygol o fod yn waeth i bobl sy'n wynebu anfantais economaidd neu bobl â nodweddion gwarchodedig.

Mae pobl â'r **nodweddion gwarchodedig** canlynol yn fwyaf tebygol o fyw yn y 10% o ardaloedd mwyaf difreintiedig yr Ardaloedd Cynnyrch Ehangach Haen Is (LSOA) yng

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Nghymru, ac, mewn rhai achosion, maent yn fwy tebygol hefyd ddweud bod ganddynt lefelau lles personol gwaeth:⁸

- Benywod
- Pobl ifanc
- Pobl sengl
- Pobl anabl
- Pobl LGBTQ+
- Pobl â ffydd Mwslimaidd
- Pobl o gefndir Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig (ac yn enwedig pobl o gymunedau Sipsiwn, Roma a Theithwyr a chefnidiroedd ethnig cymysg neu luosog, neu Arabaidd).

Mae llesiant **pobl anabl** yn fwy tebygol o fod yn is ar draws nifer o ffactorau (maent yn fwy tebygol o fyw mewn tai rhent, o wynebu anfantais sosio-economaidd, o fod angen gwasanaethau cyhoeddus neu ofal personol, ac maent yn fwy tebygol o fod wedi wynebu unigedd neu unigrwydd dwys). Mae effaith negyddol anghymesur Covid-19 ar bobl anabl wedi arwain unwaith yn rhagor at gondemnio'r pwyslais a roddir ar y model meddygol o anabledd, yn hytrach na'r model cymdeithasol o anabledd sy'n fwy perthnasol a derbyniol. Mae'r bwch cyflogaeth ymhlith pobl anabl wedi lleihau yn ystod y blynyddoedd diweddar, er bod dadansoddiad yn dangos bod y bwch wedi lleihau mwy yn achos menywod na dynion. Mae rhywfaint o dystiolaeth anecdotaidd bod gweithio o'r cartref yn gwneud gwaith yn fwy hygyrch i bobl anabl (a phobl draws hefyd).

Roeddem wedi gweld gwelliant yn flaenorol ar draws amrediad o ddangosyddion cyrhaeddiad yng Nghonwy a Sir Ddinbych a oedd wedi lleihau'r bylchau hanesyddol rhwng y siroedd hyn a Chymru. Fodd bynnag, rhagwelir y bydd y **bwch mewn cyrhaeddiad addysgol** yn mynd yn fwy. Ar lefel facro, mae'r plant a'r bobl ifanc hynny yr effeithiwyd arnynt fwyaf yn debygol o ddod o gefnidoedd tlotach: mae gwrywod; plant o gefndir Du, Asiaidd a Lleiafrifoedd Ethnig, plant ag anghenion addysgol arbennig ac anableddau a

---

⁸ [ONS, Set data poblogaeth a chymuned pobl 2017](#)

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

phlant agored i niwed ymhlith y rhai yr effeithiwyd arnynt fwyaf o ran eu haddysg. Bydd hyn yn cael effeithiau hirdymor ar eu cynnydd addysgol, eu perfformiad yn y farchnad lafur a'u lles.

Mae pawb yn deall y cysylltiad rhwng **profiadau niweidiol yn ystod plentyndod** a chanlyniadau gwael fel oedolion, a gall y canlyniadau (iechyd meddwl gwaeth, ffordd o fyw sy'n effeithio ar iechyd a lles) arwain at les is na'r cyfartalog. Nid ydym yn gwybod beth fydd effaith Covid-19 ar brofiadau niweidiol yn ystod plentyndod eto ond credir y bydd yn destun pryder mawr.

Yn Dinbych Uwch a Henllan, mae lefelau diweithdra yn uwch, mae incwm aelwydydd yn is ac mae canlyniadau iechyd ac addysg yn waeth. Yn holl wardiau ardal Prestatyn mae'r cyfraddau o'r boblogaeth sy'n anabl neu sydd â salwch hirdymor cyfyngus yn uwch nag yn Sir Ddinbych, Cymru neu Lloegr.

Mae lefelau incwm aelwydydd ym mhob ardal yng Nghonwy, ac eithrio un, yn is na'r cyfartaledd cenedlaethol ac mae cyfradd diweithdra uwch yn ardaloedd Colwyn ac Abergele, lle mae cyfradd uchel o dai cymdeithasol sy'n dangos yr ardaloedd sy'n cyd-fynd â Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru.

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Mae fforwm lleisiau cymunedol rhyngweithiol, a gynhaliwyd ym mis Hydref 2021, er mwyn rhoi llais i grwpiau nad ydynt yn cael eu clywed yn aml, wedi dangos pa mor bwysig yw sicrhau y gall amrediad eang o gymunedau fynegi eu hunain ar bob lefel. Dywedwyd wrthym fod angen i gyfleoedd ymgysylltu fod yn fwy cynhwysol ar gyfer pobl sy'n gweithio ac yn byw mewn cymunedau gwledig, neu sy'n teimlo'n anghyfforddus neu'n ddihyder i fynychu sesiynau ar-lein oherwydd rhwystrau cymdeithasol neu ieithyddol. Mae ymddiriedaeth a hyder yn hollbwysig. Mae angen i ni gydweithio hefyd i sicrhau nad ydym yn llethu'r cymunedau hyn â cheisiadau niferus am yr un wybodaeth, neu gwybodaeth debyg, a'n bod yn adrodd yn ôl iddynt am y camau a gymerwyd ar sail eu hymgysylltiad.

Mae pobl yn poeni am dlodi plant, a'r graddau y mae'r sector cyhoeddus yn gweithio i wella ansawdd bywyd pobl a phlant sy'n byw mewn tlodi. Mae newyn plant yn destun

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

pryder penodol i bobl gan eu bod eisiau deall prif achos y newyn. Mae pobl hefyd eisiau i ni ofyn i'r bobl sy'n byw mewn ardaloedd difreintiedig pa bethau fyddai'n gwella eu bywydau. Mae digartrefedd yn cael ei ystyried yn ffactor sy'n achosi amddifadedd ynghyd ag ansawdd tai. Mae pobl wedi dweud bod perthynas achosol rhwng tai gwael a disgwyliad oes byrrach.

Cafodd pobl ag anabledau, gan gynnwys pobl ag anawsterau dysgu a phobl hŷn, eu henwi fel pobl y dylid rhoi cymorth iddynt, yn benodol er mwyn gwneud iddynt deimlo'n llai unig. Roedd pobl o'r farn y gellid creu cysylltiadau rhwng y cenedlaethau drwy gael pobl ifanc i wirfoddoli i helpu pobl hŷn. Cyfeiriwyd at rai problemau hygrychedd sy'n effeithio ar bobl ag anabledau, yn benodol ar safleoedd celfyddydol, diwylliant a threftadaeth ac un o'r awgrymiadau oedd y dylid ystyried system sgorio adeiladau cyhoeddus o ran pa mor hygrych ydynt i bobl anabl, a fyddai'n gweithio mewn ffordd debyg i system sgorio hylendid bwyd.

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhaglen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys yr ymrwymadau canlynol: "Darparu gofal iechyd effeithiol, cynaliadwy ac o ansawdd uchel"; "Parhau â'n rhaglen hirdymor o ddiwygio addysg, a sicrhau bod anghydraddoldebau addysgol yn lleihau a bod safonau'n codi". "Diogelu, ailadeiladu a datblygu ein gwasanaethau ar gyfer pobl agored i niwed"; "Dathlu amrywiaeth a gweithredu i ddileu anghydraddoldeb o bob math"; ac "Adeiladu economi ar sail egwyddorion gwaith teg, cynaliadwyedd a diwydiannau a gwasanaethau'r dyfodol".

Mynd i'r afael ag anghydraddoldeb ym maes iechyd a lles

Y sefyllfa yn awr a'r duedd i'r dyfodol

Yn anffodus, nid yw'r sefyllfa o ran iechyd a lles yng Ngogledd Cymru yn dilyn llwybr cwbl gadarnhaol. Mae'r prif ffactorau sy'n cyfrannu at iechyd a **lles gwael yn gwaethygu** yn hytrach na gwella ac mae'r defnydd o **ofal cymdeithasol ac iechyd yn cynyddu** ac nid yn lleihau.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Mae ymchwil y Swyddfa Ystadegau Gwladol wedi amlygu'r **tri grŵp sy'n fwyaf tebygol o fod â lles personol gwael**: pobl ddi-waith neu anweithgar sy'n rhentu eu cartrefi ac sydd â phroblemau iechyd neu anabledd y maent yn eu datgan eu hunain; pobl gyflogedig sy'n rhentu ac sydd â phroblemau iechyd neu anabledd y maent yn eu datgan eu hunain; a pherchnogion tai wedi ymddeol y mae ganddynt broblemau iechyd neu anabledd y maent yn eu datgan eu hunain.

Un her allweddol sy'n wynebu'r sectorau iechyd a gofal cymdeithasol yw ymdrin â'r oedi a achoswyd gan bandemig Covid-19. Bydd yn cymryd peth amser i 'ddal i fyny'. At hyn, mae tystiolaeth yn awgrymu bod y galw am gymorth **iechyd meddwl** yn benodol (yn cynnwys **iechyd meddwl plant a phobl ifanc**), wedi cynyddu ymhellach yn dilyn cyflwyno mesurau pellhau cymdeithasol a chyfyngiadau eraill ar fywydau pobl ers mis Mawrth 2020. Mae profiadau pandemig Covid-19 wedi codi llawer o gwestiynau heb eu hateb ynglŷn â'r dyfodol.

Mae data'r cyfrifiad yn dangos bod nifer mawr o bobl yng Nghonwy a Sir Ddinbych yn darparu **gofal di-dâl** ac mae'r niferoedd yn llawer mwy na'r hyn y mae'r darparwyr iechyd a gofal yn gwybod amdanynt.⁹

Mae achosion o **bwysau geni isel** yn rhai o ardaloedd mwyaf dirwasgedig y ddau awdurdod lleol yn destun pryder. Mae **beichiogrwydd ymhlith merched yn eu harddegau**, lle rydym wedi gweld rhywfaint o welliant yn dal i fod yn destun pryder oherwydd y cysylltiad â chanlyniadau iechyd gwael i'r fam a'r baban.

Rydym yn gwybod bod yr **amgylchedd ffisegol** yn chwarae rhan allweddol ym mywyd pobl; cysylltir iechyd gwael â [digartrefedd](#), llety o ansawdd gwael a [thlodi tanwydd](#). Yn yr un modd, mae tlodi, diweithdra a diogelwch personol, oll yn effeithio ar iechyd corfforol a meddyliol unigolion. Mae cael mynediad at **fannau agored** yn bwysig.

Mae **anghydraddoldeb iechyd** yn yr ardal. O blith holl feysydd Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru, roedd y nifer mwyaf o ardaloedd yn y Rhyl yn y 10% o ardaloedd mwyaf

---

⁹ Ar gael o [Wefan Cydweithredol Gogledd Cymru](#)

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

difreintiedig ym maes iechyd; mae hyn yn dangos yn glir y berthynas rhwng anfantais sosio-economaidd ac iechyd a lles.¹⁰ Mae pobl sy'n byw mewn tldi parhaus mewn perygl o gael iechyd meddwl a chorfforol gwael; ac mae plant, yn enwedig, yn wynebu risg uwch o gael problemau iechyd meddwl, o fod yn ordew a chael salwch hirdymor.

- Mae disgwyliad oes pobl sy'n byw yn yr ardaloedd ym mhumed rhan mwyaf difreintiedig Bwrdeistref Sirol Conwy neu Sir Ddinbych nid yn unig yn fyrrach, maent hefyd yn treulio llai o'u hoes mewn iechyd da o'u cymharu â'r rheini sy'n byw yn y pumed rhan lleiaf difreintiedig.
- Mae gwahaniaeth o 12 mlynedd yn nisgwyliad oes iach gwrywod yn ardaloedd mwyaf difreintiedig Sir Ddinbych o'i gymharu â'r ardaloedd lleiaf difreintiedig (y bwch mwyaf ar gyfer Cymru gyfan), a 6.5 blynedd yn achos menywod. Y bwch yn achos dynion yng Nghonwy yw 6.9 blynedd a 5.2 yn achos menywod.¹¹

Er bod disgwyliad oes wedi gwella'n gyffredinol, nid yw'n ymddangos bod y bwch rhwng **cyfran yr oes y disgwylir y bydd pobl yn mwynhau iechyd da** yn yr ardaloedd mwyaf a lleiaf difreintiedig wedi lleihau yn ystod y 10 mlynedd diwethaf.

Mae cysylltiad hefyd rhwng y duedd hirdymor sy'n dangos cynnydd yng nghyfran y bobl sydd **dros eu pwysau neu'n ordew** a'r cynnydd mewn problemau iechyd cronig a allai gael effaith ar ddisgwyliadau oes iach yn y dyfodol.

Mae sgil-ffeithiau **Covid-19** yn benodol wedi cael effeithiau arwyddocaol ar iechyd corfforol a meddyliol pobl, a'u lles yn fwy cyffredinol. O ganlyniad i Covid-19 rydym eisoes wedi gweld **anhydraddoldebau yn cael eu gwaethygu** (gan fod pobl ag anableddau neu bobl Ddu, Asiaidd a Grwpiau Lleiafrifoedd Ethnig yn fwy tebygol o farw o Covid-19) ac mae'r anhydraddoldebau iechyd hyn yn debygol o barhau yn y tymor canolig a'r tymor

---

¹⁰ Cyngor Sir Ddinbych (2020). *Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru 2019: Canlyniadau'r Rhyf.* Adroddiad heb ei gyhoeddi.

¹¹ Ffynhonnell: 'Gap in life expectancy at birth between the most and least deprived fifth, 2015 to 2017. Public Health Wales Observatory, using PHM & MYE (ONS), WHS & WIMD 2014' (Llywodraeth Cymru)

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

hir. Mae 'Covid hir', y term a ddefnyddir i ddisgrifio symptomau parhaus Covid-19, yn debygol o ychwanegu at yr anghydraddoldebau sydd eisoes yn bodoli yn yr un modd â Covid-19 ei hun.

Mae pryderon penodol ynglŷn ag **unigedd cymdeithasol ac unigrwydd** ymhlith pobl ifanc a phobl hŷn yn y ddwy sir.¹² Mae natur wledig ardaloedd y ddau awdurdod lleol yn golygu bod mynediad at wasanaethau yn wael yn y ddwy sir o safbwynt teithio a thrafnidiaeth. Rydym hefyd yn gwybod am ardaloedd a grwpiau o bobl nad oes ganddynt fynediad da at dechnoleg ddigidol, a gall hyn hefyd gyfrannu at unigedd cymdeithasol. Bydd y cysylltiadau rhwng unigedd ac iechyd wedi cael eu gwaethygu gan bandemig Covid-19.

Er bod mwy o ddarpariaeth yn nhermau **gofal iechyd digidol**, mae pryder cynyddol eisoes ac mae pobl yn dymuno cael ymgynghoriadau wyneb yn wyneb unwaith yn rhagor.

Nid yw rôl a dylanwad camwybodaeth (**newyddion ffug**) a'r effaith ar ein gallu i fodloni amcanion iechyd cyhoeddus a dinesig ehangach yn eglur ar hyn o bryd.

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Mae pobl yn pryderu ynglŷn â'r ffaith bod iechyd meddwl oedolion a phlant yn gwaethygu. Mae ymwybyddiaeth o'r pwysau a'r oedi sy'n wynebu'r sectorau iechyd a gofal cymdeithasol ar hyn o bryd, ac mae pobl am weld mwy o uwchsgilio i fynd i'r afael â phroblemau recriwtio.

Cafodd yr angen i gefnogi ffyrdd iach o fyw ei godi fel un o bryderon pobl yn lleol, yn enwedig mewn perthynas â'r angen i fynd i'r afael â'r argyfwng gordewdra, drwy gynnig rhagor o gyfleoedd hamdden, addysg, gweithio mewn partneriaeth a thrwy adeiladau ar ein rhwydwaith teithio llesol. Mae pobl yn cydnabod bod tlodi yn gyfrifol am iechyd gwael ac ymddygiad iechyd gwael ac un enghraifft a roddwyd yn ystod y broses ymgysylltu oedd y ffaith bod cost gweithgareddau chwaraeon ffurfiol yn rhwystr i bobl ar incwm isel. Mae

---

¹² Mae'r data yn dangos bod dwywaith gymaint o oedolion ifanc yn dweud eu bod yn unig o'u cymharu â phobl hŷn. [Canran y bobl sy'n unig yn ôl oedran a rhyw \(llyw.cymru\)](#)

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

pobl wedi pwysleisio pwysigrwydd ysgolion a phrofiadau cynnar eraill i siapio iechyd da ac ymddygiad iach.

Mae teithio llesol wedi bod ar frig yr agenda i'r cyhoedd gan eu bod eisiau gweld mwy o llwybrau cerdded a beicio i bentrefi a threfi cyfagos. Yn ychwanegol at hyn, mae pobl yn dymuno gweld y llwybrau presennol yn cael eu cynnal, eu goleuo'n dda a'u cadw'n rhydd rhag sbwriel a llystyfiant. Mae mannau agored a gweithgareddau yn yr awyr agored yn bwysig iawn i'r cyhoedd hefyd ac maent eisiau sicrhau bod yr ardaloedd hyn yn hygyrch ac yn cael eu cynnal fel llwybrau natur, campfeydd awyr agored a pharciau.

Roedd mynediad i dai fforddiadwy o ansawdd da yn flaenoriaeth uchel i'r cyhoedd drwy gydol ein proses ymgysylltu. Roedd pobl o'r farn bod diffyg stoc tai ac nad yw prisiau tai a llety rhent bellach yn fforddiadwy i lawer o bobl. Mae pobl eisiau gweld rhagor o dai cymdeithasol yn cael eu darparu i bobl sydd mewn angen yn y gymuned.

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhaglen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys yr ymrwymïadau canlynol: "Darparu gofal iechyd effeithiol, cynaliadwy ac o ansawdd uchel"; "Parhau â'n rhaglen hirdymor o ddiwygio addysg, a sicrhau bod anghydraddoldebau addysgol yn lleihau a bod safonau'n codi"; "Diogelu, ailadeiladu a datblygu ein gwasanaethau ar gyfer pobl agored i niwed"; "Dathlu amrywiaeth a gweithredu i ddileu anghydraddoldeb o bob math"; ac "Adeiladu economi ar sail egwyddorion gwaith teg, cynaliadwyedd a diwydiannau a gwasanaethau'r dyfodol".

Cymunedau diogel a deniadol

Y sefyllfa yn awr a'r duedd i'r dyfodol

O'u cymharu â rhannau eraill o'r Deyrnas Unedig, mae gan ddwy ardal yr awdurdodau lleol **gyfraddau troseddu ac ymddygiad gwrthgymdeithasol isel**, er bod **ardaloedd o gyfraddau uwch** yn rhannau o'r Rhyl yn Sir Ddinbych. Yn achos y ddau awdurdod lleol mae **trais domestig** yn dal i fod yn her fawr mewn perthynas â diogelwch personol. Mae **troseddau casineb, llinellau cyffuriau a chaethwasiaeth fodern a diogelu** hefyd yn feysydd pryder allweddol ac yn llwyfannau ar gyfer gwaith a phwyslais pellach ar draws y

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

sectorau. Mae cysylltiadau hysbys rhwng trosedd a thlodi, ac mae'r rheini sydd wedi wynebu **profiadau niweidiol yn ystod plentyndod** mewn perygl o gael eu hecsbloetio gan **droseddu cyfundrefnol**.

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Mae llawer o bobl wedi canmol eu hardaloedd lleol gan eu bod yn gymharol rhydd rhag trosedd, mae'r cyhoedd wedi dweud wrthym eu bod yn ystyried diogelwch cymunedol o ddifri. Byddent yn hoffi gweld rhagor o oleuadau stryd mewn ardaloedd yn y gymuned ynghyd â mwy o swyddogion yr heddlu yn cerdded drwy gymunedau lleol. Ar sail ein hymgysylltiad â grwpiau nad ydynt yn cael eu clywed yn aml, gwnaethant fynegi pa mor bwysig yw hi i feithrin ymddiriedaeth a pharhad mewn cymunedau. Yn eu barn nhw, mae angen dathlu a chodi ymwybyddiaeth o'r hyn sy'n gyffredin rhyngom fel cymunedau amrywiol. Gwnaethant bwysleisio'r angen i gydweithio er mwyn rhoi sylw i'r realiti bod casineb yn seiliedig ar gamdybiaethau ac anwybodaeth.

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhaglen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys yr ymrwymadau canlynol: "Gwneud ein dinasoedd, ein trefi a'n pentrefi yn lleoedd gwell fyth i fyw a gweithio ynddynt". "Ymgorffori ein hymateb i'r argyfwng hinsawdd a natur ym mhopeth a wnawn."

Tai iach, sefydlog a fforddiadwy sy'n gallu gwrthsefyll newid hinsawdd

Y sefyllfa yn awr a'r duedd i'r dyfodol

Mae graddfa'r her sy'n wynebu deiliaid tai yn enfawr. Mae'r cynnydd ym mhrisiau nwy a thrydan, stoc tai aneffeithlon, tlodi tanwydd a heriau penodol mewn ardaloedd gwledig nad ydynt ar y rhwydwaith nwy, yn golygu bod rhywfaint o amheuaeth ynglŷn â **chydnerthedd deiliaid tai** – o bob math o ddeiliadaeth – yn y dyfodol.

Mae tai (a chydnerthedd i ymateb ac addasu i newid hinsawdd), digartrefedd a'r pwysau ar dai cymdeithasol yn feysydd y mae angen gwneud mwy o ymchwil iddynt. Mae cysylltiad

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

rhwng tai, digartrefedd, anabled a gwaith, a chredir bod diffyg tai sefydlog (a bywyd cartref sefydlog) yn arwain at segurdod neu anweithgarwch.

Gall tai fforddiadwy o ansawdd da wella lles pobl yn uniongyrchol. Yn y Deyrnas Unedig, mae cynnydd wedi bod yn nifer yr aelwydydd yn y **sector rhentu preifat**. Oherwydd bod y ddarpariaeth **tai cymdeithasol** bellach yn canolbwyntio ar ddarparu tai i'r unigolion a'r teuluoedd mwyaf agored i niwed, mae hyn yn aml yn golygu bod y grwpiau hyn yn cael eu crynhoi mewn un ardal. Mae cysylltiad rhwng ardaloedd difreintiedig a chyfleoedd bywyd llai, gan olygu bod plant sy'n cael eu magu mewn ardaloedd o'r fath yn aml heb yr adnoddau, y rhesymau, y sgiliau a'r hyder i symud ymlaen.

Mae pryderon ynglŷn â fforddiadwyedd ac argaeledd tai yn Nyffryn Dyfrdwy.

Yng Nghonwy, mae argyfwng tai. Nodwyd bod Conwy ymhlith yr 20 ardal yn y Deyrnas Unedig lle ceir y nifer mwyaf o ail gartrefi ac mae prisiau tai wedi codi dair gwaith yn fwy na'r cyfartaledd cenedlaethol gan olygu nad yw'r tai yn fforddiadwy i bobl leol. Mae hyn yn cael effaith ddifrifol ar gyflogaeth yn enwedig mewn ardaloedd fel Betws y coed, Llandudno a Chonwy.

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Trafodwyd cymorth tai i bobl ifanc yn helaeth iawn gan bobl; roedd rhai pobl o'r farn bod llety rhent yn dod yn anfforddiadwy. Maent am weld gwell mynediad i dai fforddiadwy o ansawdd da, gan gynnwys tai cymdeithasol. Gallai ailddatblygu eiddo gwag, gan gynnwys trosi adeiladau nad ydynt bellach yn cael eu defnyddio (e.e. swyddfeydd, adeiladau uwchben siopau), yn hytrach nag adeiladu cartrefi newydd gynnig cyfle. Gallai hyn leddfu pryderon pobl sy'n credu bod y bwlch rhwng y trefi a'r pentrefi yn cau wrth i ddatblygiadau tai newydd gael eu hadeiladu, yn ogystal â chymryd pwyll cyn adeiladau ar fannau gwyrdd drwy ystyried dewisiadau eraill. Mae pobl hefyd eisiau sicrhau bod unrhyw gartrefi newydd sy'n cael eu hadeiladu yn bodloni'r angen lleol. Yng Nghonwy yn benodol, mae pobl yn dymuno gweld llai o fflatiau yn cael eu hadeiladu i bobl sy'n ymddeol a chynnydd mewn datblygiadau mwy cymysg ar gyfer pobl o bob oedran a chefnidir.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Yn rhannol oherwydd ffactorau a waethygydd gan bandemig Covid-19 a'r ffaith bod Sir Conwy a Sir Ddinbych yn lleoedd dymunol i fyw ynddynt, mae pryderon ynglŷn â nifer yr ail gartrefi yn yr ardal, a'r effaith ar fforddiadwyaeth ac argaeledd stoc. Mae gan y cyhoedd ddyhead cryf i osod rheolaethau ar y defnydd o ail gartrefi yn y stoc tai presennol a stoc newydd e.e. premiwm treth y cyngor, cyfamodau preswyliaeth leol ar adeiladau newydd, deddfau newydd ynglŷn â phwy all brynu mewn ardaloedd penodol. Credir y bydd y mathau hyn o faterion yn effeithio ar gydlynid cymunedol a lefel y cymorth neu'r straen ar rai gwasanaethau a seilwaith lleol.

Yn ychwanegol at hyn, roedd pobl yn dymuno gweld ceisiadau cynllunio newydd am dai ac ysgolion yn cynnwys seilwaith amgylcheddol fel gofynion gorfodol i sicrhau bod ein stoc tai mor effeithlon â phosibl. Mae pobl hefyd eisiau gweld y math hwn o gymorth yn cael ei ddarparu ar gyfer eu tai presennol i sicrhau eu bod yn cyrraedd yr un safonau.

Mae digartrefedd yn cael ei weld fel un o ffactorau amddifadedd ynghyd ag ansawdd tai. Mae pobl wedi tynnu sylw at y ffaith bod perthynas achosol rhwng tai gwael â disgwyliad oes byrrach.

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhaglen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys yr ymrwymadau canlynol: "Gwneud ein dinasoedd, ein trefi a'n pentrefi yn lleoedd gwell fyth i fyw a gweithio ynddynt. Ymgorffori ein hymateb i'r argyfwng hinsawdd a natur ym mhopeth a wnawn" ac "Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth inni ddatgarboneiddio cymaint â phosibl".

Ymdeimlad o le a hunaniaeth ddiwylliannol

Y sefyllfa yn awr a'r duedd i'r dyfodol

Mae ymchwil ar gyfer Cymru yn awgrymu bod y defnydd o'r **iaith Gymraeg** yn dirywio yn y tymor hir. Fodd bynnag, mae angen rhagor o waith i ddatblygu ein dealltwriaeth o'r tueddiadau yn lleol.

Nid yw cyfeiriad hybiau diwylliannol yn y dyfodol, yn enwedig mewn **ardaloedd gwledig** yn eglur. A fydd neuaddau pentref, tafarndai a sefydliadau gwledig eraill fel eglwysi yn

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

denu digon o bobl i gymryd rhan er mwyn eu cadw'n hyfyw yn economaidd ac yn gymdeithasol?

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Mae pobl wedi dweud wrthym eu bod am weld rhagor o waith yn cael ei wneud i gynnal, gwerthfawrogi a diogelu'r iaith a'r diwylliant Cymraeg, gyda dosbarthiadau dysgu Cymraeg hygyrch a fforddiadwy yn cael eu darparu yn y gymuned ac mewn ysgolion. Maent hefyd am weld rhagor o ddigwyddiadau diwylliannol a chymunedol e.e. Eisteddfodau, carnifalau, digwyddiadau mewn pafiliynau, gwyliau bwyd, marchnadoedd Nadolig ac ati, ynghyd â gwaith hyrwyddo gwell i gynyddu twristiaeth a gwneud y mwyaf o'n hasedau diwylliannol (er enghraifft, Sgwâr Sant Pedr yn Rhuthun).

Mae pobl yn gwerthfawrogi hybiau cymunedol a byddent yn croesawu rhagor o fentrau catalyddion cymunedol, lle mae pobl yn cymryd mwy o ran ac yn ymgysylltu â'u cymunedau. Mae adborth gan grwpiau nad ydynt yn cael eu clywed yn aml yn awgrymu y dylem edrych ar ddefnyddio chwaraeon, y celfyddydau, diwylliant a'r amgylchedd mewn ffordd sy'n dathlu amrywiaeth Cymru.

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae [Rhaglen Lywodraethu Cymru](#) yn cynnwys yr ymrwymïadau canlynol: "Gwneud ein dinasoedd, ein trefi a'n pentrefi yn lleoedd gwell fyth i fyw a gweithio ynddynt. Ymgorffori ein hymateb i'r argyfwng hinsawdd a natur ym mhopeth a wnawn"; "Bwrw ymlaen tuag at filiwn o siaradwyr Cymraeg, a galluogi ein twristiaeth, chwaraeon a'r celfyddydau i ffynnu."; ac "Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth inni ddatgarboneiddio cymaint â phosibl."

Cefnogi plant a phobl ifanc i fod yn gydnerth fel y gallant ymdopi yn y dyfodol

Y sefyllfa yn awr a'r duedd i'r dyfodol

Mae'r materion allweddol uchod oll yn berthnasol, mewn rhyw ffordd, i brofiad plant a phobl ifanc yn awr ac yn y dyfodol. Fodd bynnag, mae'n bwysig pwysleisio sut mae'r

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

materion allweddol hyn yn debygol o effeithio ar blant a phobl ifanc yn awr, wrth iddynt dyfu'n hŷn, ac ar genedlaethau newydd o blant a phobl ifanc yn y dyfodol.

Mae Conwy a Sir Ddinbych yn debygol o barhau i weld pobl ifanc yn **allfudo** o'r ardal. Mae allfudo net gan oedolion ifanc yn effeithio ar strwythur y boblogaeth gyfan. Yn ogystal â bod yn sail i'r boblogaeth oedran gwaith sy'n gyrru ein heconomi, y rhain fydd rhieni'r dyfodol hefyd. Os bydd llai o fabanod yn cael eu geni oherwydd 'absenoldeb' carfan o rieni bydd llai fyth o oedolion ifanc yn y genhedlaeth nesaf, a bydd hyn yn ei dro yn cael effaith ar anghydbwysedd oedran y boblogaeth. Os bydd tueddiadau presennol yn parhau, rhagwelir y bydd pobl 65 oed a throsodd yn cyfrif am un rhan o dair o'r boblogaeth leol erbyn 2039, ac y bydd pobl o dan 25 oed yn cyfrif am ychydig yn llai na chwarter y boblogaeth. Mae cyfleoedd economaidd ac addysgol (gan gynnwys addysg uwch fforddiadwy), ynghyd â llety fforddiadwy wedi cael eu nodi fel ffactorau allweddol i gadw a denu pobl ifanc i'r ardal.

Mae corff mawr o dystiolaeth yn dangos pa mor bwysig yw **1,000 diwrnod cyntaf** bywyd plentyn; gall mynd i'r afael ag anghydraddoldebau ac ymyrryd yn gynnar helpu i atal problemau iechyd a helpu pobl i wneud y dewisiadau iechyd gorau ar gyfer eu hunain a'u plant yn y dyfodol. Mae pawb yn deall bod cysylltiad rhwng **profiadau niweidiol yn ystod plentyndod** a chanlyniadau gwael wrth ddod yn oedolion, a gall y canlyniadau hyn (iechyd meddwl gwael, dewis ffordd o fyw sy'n effeithio ar iechyd a lles) arwain at les is na'r cyfartaledd. Mae achos economaidd cryf hefyd dros fuddsoddi ym mlynnyddoedd cynnar bywyd. Mae'r budd economaidd a ddaw o'r buddsoddiad hwn yn uwch o lawer yn y cyfnod cyn-ysgol nag ar unrhyw gyfnod arall yn y system addysg.

Gall plant a phobl ifanc, yn enwedig y rheini sy'n wynebu neu sy'n debygol o wynebu profiadau niweidiol yn ystod plentyndod, barhau i gael trafferth i wireddu eu potensial llawn. Mae **tlodi ac anghydraddoldeb**, yn enwedig yn yr ardaloedd hynny lle mae amddifadedd hirsefydlog, yn debygol o effeithio ar genedlaethau'r dyfodol. Mae plant a phobl ifanc sydd wedi cael profiadau niweidiol yn ystod plentyndod yn fwy tebygol o ddiodeff **troseidd** a bod mewn perygl o gael eu hecsbloetio gan droseddu cyfundrefnol.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Nid ydym yn llawn ddeall effeithiau **Covid-19** eto, yn enwedig mewn perthynas â phrofiadau niweidiol yn ystod plentyndod. Er enghraifft, rhagwelir y bydd y **bwlich cyrhaeddiad addysgol** yn mynd yn fwy, o leiaf dros dro (ac nid oes sicrwydd am ba hyd), o ganlyniad i gau ysgolion a'r amharu parhaus ar fyd addysg.

Mae **iechyd meddwl** plant a phobl ifanc, sy'n gysylltiedig ag unigedd cymdeithasol, yn bryder cynyddol. Mae'r cyfryngau cymdeithasol a digideiddio cynyddol yn cynnig cyfleoedd a heriau.

Bydd angen i blant a phobl ifanc ddod i arfer â byw ac ymdopi â **newid hinsawdd** a chanlyniadau'r codiad mewn tymheredd. Er mwyn byw o fewn terfynau amgylcheddol, bydd yn rhaid gwneud newidiadau mawr (ym meysydd bwyd, ynni a thrafnidiaeth yn benodol). Bydd plant a phobl ifanc yn byw yn wahanol: byddant yn teithio llai ond yn cysylltu'n rhithiol mewn ffordd fwy byd-eang, byddant yn bwyta'n wahanol ac yn siopa llai. Er mwyn sicrhau newidiadau cynaliadwy hirdymor i arferion teithio – a sicrhau economi werdd – efallai y byddai'n well petai'r newid diwylliannol y mae ei angen i sicrhau **newid moddol** (newid i ddulliau teithio llesol ar gyfer teithiau byr a defnyddio trafndiaeth gyhoeddus ar gyfer teithiau hirach), ganolbwyntio ar blant a phobl ifanc.

Bydd angen i weithlu'r dyfodol gael y **sgiliau** a'r hyder i fanteisio ar gyfleoedd sy'n gysylltiedig â datgarboneiddio. Bydd mynediad i **waith teg a da** yn hollbwysig, yn enwedig yn achos y rheini na fydd yn gallu manteisio ar gyfleoedd sy'n gofyn am sgiliau uwch. Bydd **amaethyddiaeth** yn edrych yn wahanol yn y dyfodol, wrth i'r diwydiant ymateb i'r angen i atal dirywiad ym myd natur ac addasu i'r farchnad fwyd newydd. Ar hyn o bryd, fodd bynnag, mae diweithdra yn broblem fawr ymhlith pobl ifanc, yn enwedig yn yr ardaloedd mwy difreintiedig (ac mae cysylltiad rhwng hyn â digartrefedd).

Mae angen i blant a phobl ifanc fyw mewn **cymunedau diogel ac iach**, gyda **thai iach a fforddiadwy** a digon o fynediad i **fannau agored** – amgylchoedd sy'n amddiffyn ac yn gwella iechyd a lles.

Roedd y rhan fwyaf o'r adborth o'r gwaith ymgysylltu yn mynegi pryder am blant a phobl ifanc, yn enwedig y cyfleoedd sydd ar gael i blant a phobl ifanc a'u hiechyd meddwl.

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

Yng Nghonwy, mae canolfannau ar gyfer teuluoedd wedi cael eu hagor ar draws y sir i roi cefnogaeth a chymorth i deuluoedd a phlant a'u helpu i oresgyn llawer o'r materion a nodwyd. Y gobaith yw y bydd rhoi cymorth i blant o oedran ifanc yn eu helpu i dyfu a datblygu fel y gallant ymdopi'n fwy effeithiol â heriau bywyd.

Yr hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthym

Yn ystod ein gwaith ymgysylltu â phobl ifanc gwnaethant ddweud wrthym eu bod eisiau cael rhagor o gymorth i ddod o hyd i gyfleoedd profiad gwaith a swyddi. Nid yw llawer ohonynt yn gwybod ble i ddod o hyd i wybodaeth am y swyddi a'r cyfleoedd sydd ar gael. Y teimlad yw y byddai gwella'r cysylltiad rhwng yr ysgolion a busnesau yn helpu i fynd i'r afael ag unrhyw brinder sgiliau ac y dylem hyrwyddo llwybrau gyrfaedd i sectorau cyflogaeth allweddol e.e. lletygarwch a gofal.

Mae pobl ifanc hefyd wedi dweud wrthym bod diffyg cyfleusterau a gweithgareddau fforddiadwy ar gael iddynt, yn enwedig yn ystod misoedd y gaeaf. Maent am weld rhagor o fuddsoddiad mewn clybiau ieuenctid er mwyn eu gwneud yn fwy atyniadol, gyda gwell cyfleusterau a mwy o gyhoeddusrwydd fel bod pobl ifanc yn gwybod beth sydd ar gael ynddynt. Hefyd, nid yw cyfleusterau hamdden a thrafnidiaeth gyhoeddus yn fforddiadwy iddynt ac nid oes gostyngiadau ar gael ar drafnidiaeth gyhoeddus i blant ysgol uwchradd dros 16 oed.

Un rheswm arall dros allfudo ymhlith pobl ifanc yw'r diffyg tai a llety rhent fforddiadwy. Ar sail ein gwaith ymgysylltu, gallwn weld bod hwn yn bryder cynyddol i'r cyhoedd wrth i brisiau tai a chost llety rhent godi, ac mae'r cyflenwad yn prinhaus.

Dywedodd pobl wrthym eu bod yn dymuno cael gwersi neu weithdai sgiliau bywyd mewn ysgolion ar bynciau fel rheolaeth ariannol, sgiliau digidol, cyngor gyrfaedd, cyllidebu, morgesi a choginio. Mae pobl ifanc hefyd eisiau cael cyfle i gymryd mwy o ran yn y broses benderfyniadau a deall mwy am yr hyn mae'r cynghorau yn ei wneud.

Mynegwyd pryderon ynglŷn ag iechyd meddwl pobl ifanc a'r rhestri aros hir i gael cymorth, yn enwedig yn dilyn pandemig Covid-19 sydd wedi cael effaith ar sawl agwedd ar eu bywydau. Mae pobl yn pryderu ynglŷn â thlodi plant, a'r graddau mae'r sector cyhoeddus yn gweithio i wella ansawdd bywyd pobl a plant sy'n byw mewn tlodi. Mae newyn plant yn

Asesiad o Les Lleol: Crynodeb Gweithredol

destun pryder mawr i bobl ac maent am geisio deall yr hyn sy'n achosi newyn. Mae pobl hefyd eisiau sicrhau ein bod yn gofyn i'r bobl sy'n byw mewn ardaloedd difreintiedig beth fyddai'n gwella eu bywydau mewn ymgais i 'dorri cylch' teuluoedd sy'n ddi-waith ac yn dibynnu ar fudd-daliadau.

Blaenoriaethau cenedlaethol

Mae pob un o ddeg ymrwymiad [Rhaglen Llywodraethu Cymru](#) yn ymwneud â phlant a phobl ifanc mewn rhyw ffordd:

- Darparu gofal iechyd effeithiol, cynaliadwy ac o ansawdd uchel.
- Parhau â'n rhaglen hirdymor o ddiwygio addysg, a sicrhau bod anghydraddoldebau addysgol yn lleihau a bod safonau'n codi.
- Diogelu, ailadeiladu a datblygu ein gwasanaethau ar gyfer pobl agored i niwed.
- Dathlu amrywiaeth a gweithredu i ddileu anghydraddoldeb o bob math.
- Adeiladu economi ar sail egwyddorion gwaith teg, cynaliadwyedd a diwydiannau a gwasanaethau'r dyfodol.
- Bwrw ymlaen tuag at filiwn o siaradwyr Cymraeg, a galluogi ein twristiaeth, chwaraeon a'r celfyddydau i ffynnu.
- Adeiladu economi gryfach a gwyrddach wrth inni ddatgarboneiddio cymaint â phosibl.
- Gwneud ein dinasoedd, ein trefi a'n pentrefi yn lleoedd gwell fyth i fyw a gweithio ynddynt.
- Ymgorffori ein hymateb i'r argyfwng hinsawdd a natur ym mhopeth a wnawn.
- Arwain Cymru mewn sgwrs genedlaethol ar y cyd ynglŷn â'n dyfodol cyfansoddiadol, a rhoi'r presenoldeb cryfaf posibl i'n gwlad ar y llwyfan byd-eang.